

مركز مساواة
Mossawa Center
מרכז מוסאוא

הורגים ומתעלמים

דוח מיוחד על נסיבות מותם של אזרחים ערבים מירי של שוטרים וחיילים

הוכן
עו"ד אלחאן נחאס דאוד
אמל זיאדה

מרכז מסאואה
מרכז מוסאוא
Mossawa Center

מרכז מוסאוא, לזכויות האזרחים הערבים בישראל פועל לקדם זכויות האזרחים הערבים ומשתמש בכלים שונים להשגת מטרה זו. במרכז פועלים מספר פרויקטים והם כוללים:

- זכויות כלכליות חברתית.
- זכויות פוליטיות ומעמד משפטי של האזרחים הערבים.
- מניעת קונפליקט ומאבק בגזענות.
- פיתוח כוח אדם ברשויות מקומיות ועמותות ערביות.
- סנגור בינלאומי.

המרכז מפרסם ניירות עמדה, תחקירים ודפי מידע המחולקים לשרים, חברי כנסת, ראשי ערים, עמותות, עתונאים ודיפלומטים זרים.

הנהלת המרכז:

נבילה אספניולי
זאפר שורבגי
חסן עבאדי
האלה אספניולי
סובחי סגיר
פאכירה הלון

צוות המרכז:

ג'עפר פרח, מנהל
אמין פארס, המחלקה הכלכלית חברתית
אדילה ביאדי, פיתוח כוח אדם ברשויות מקומיות
אמל זיאדה, קידום מדיניות בכנסת
אלחאן נחאס דאוד, יועצת משפטית
רים מזאוי, יועצת משפטית
פואד עאזר, יועץ משפטי
נידאל עותמאן, מרכז פעילות ציבורית
עביר קופטי, רכזת תקשורת
ראניה לחאם, סנגור בינלאומי וגיוס משאבים
מיקל לבטר, מניעת קונפליקטים
רבקה מנסקי, תקשורת בינלאומית ומחקר

תוכן עניינים

4	הקדמה
6	שמות ההרוגים
7	ממצאים עיקריים
8	1. מנהאל יוסף דראגימה
12	2. סומאיה מוחמד זידאן
14	3. ד"ר מחמוד זחאיקה
15	4. באסם אבו סבית
16	5. בלאל סובחי בדראן
17	6. עמאד חמדאן
18	7. הית'ם אבו סמהדאנה
19	8. מחמוד אחמד טראבין
20	9. אחמד טראבין
	10. סלימאן גיבועה
21	11. סברי אמארה
22	12. סדקי אדריס עבד אלקאדר
23	13. מורסי גיבאלי
24	14. נאסר מוחמד אבו אלגעאן
25	פציעת אזרחים
26	אחריות המדינה להתנהגות שוטריה וחייליה
28	החקיקה הרלוונטית
29	הוראות הפתיחה באש
31	יחס התקשורת
34	סיכום ומסקנות
35	נספח - תגובת היועץ המשפטי לממשלה

דוח מיוחד על נסיבות מותם של עשרה אזרחים ערבים מירי של שוטרים וחיילים

הקדמה:

הם לא נורו באירועי אוקטובר 2000, אלא במהלך השנתיים וחצי שאחרי. 14 אזרחים ערבים, נהרגו על-ידי כוחות הביטחון הישראלי ולא בגלל השתתפותם בהפגנות מחאה: חלקם היו בדרך לביקור קרובים, חלקם היו בדרכם מהעבודה הביתה וחלקם חזרו מבילוי.

בכל אחד מהמקרים ניסו במשטרה או צה"ל לטעון כי מדובר בגורמים עוינים או עבריינים, אך למרות שטענות אלו הופרכו, אף אחד לא דאג לפרסם הודעת תיקון רשמית או לפתוח מיוזמתו בחקירה לבדיקת האירועים. בכלל, כל משימת הוכחת חפותם של ההרוגים מכל מעורבות "בפעילות צבאית עוינת או עבריינית" הוטלה על כתפיהם של ההורים השכולים. רוב ההורים קיבלו הודעה על מות ילדיהם באמצעי התקשורת ואו מידידים וקרובי משפחה שהיו סמוך למקום האירוע.

מציאות זו מוכיחה שוב כי מערכת אכיפת החוק מנצלת את כוחה מול חוסר האונים בו שרויים ההורים. ביטוי לכך ניתן למצוא בעובדה כי חלקם אף חוששים לדרוש פתיחה בחקירה על מות יקיריהם. אי-האמון כי המערכת אכן תחקור את עצמה, מקורו במדיניות מושרשת וארוכת שנים, שאת שיאה ניתן לראות בועדת אור. העובדה כי הקורבנות נהרגו על-ידי כוחות הביטחון מיד לאחר אירועי אוקטובר ובמהלך עבודתה של ועדת אור, מעידים כי המערכת ממשיכה לפעול 'כרגיל' ולא רק זאת, אלא שהיא מסרבת להסיק את המסקנות ולבדוק את עצמה ואת שליחיה בכל הקשור למדיניות המונהגת כלפי האזרחים הערבים.

כוחו של הממסד מתבטא בין היתר גם בסדרת חוקים עוקפים (כגון חוק פיצוי נפגעי אינתיפאדה), אשר מסייעים בידו לגבות את מעשי הירי, או להבדיל, לפטור את עצמו מחובת מתן פיצויים כלשהם, להם זכאיות משפחות ההרוגים.

מערכת הביטחון טענה, במספר מקרים, כי ההרוגים נקלעו לשטח אש וכי לא ניתן היה למנוע את ההריגה בשוגג. טענה זו אינה מובנת לאור העובדה כי מידי יום ביומו מצליחים יותר מכ- 150 אלף מתנחלים להיכנס לשטחים הכבושים, מבלי שיהרגו. באירועים הבודדים בהם נפתחה אש לעבר המתנחלים התקיימה חקירה נקטו צעדים משמעותיים והוסקו מסקנות.

השאלה המדאיגה לא פחות, מדוע הצבא והמשטרה לא חוקרים עד תום את נסיבות מותם. מדוע חומר החקירה מוסתר מבני המשפחות ואפילו מעורכי הדין שמייצגים את המשפחות השכולות.

נכון להיום, יותר משנתיים וחצי מאז אוקטובר 2000 לא הציגה ועדת החקירה הממלכתית שהתבקשה לחקור את האירועים את מסקנותיה ולא ננקטו צעדים נגד השוטרים. בינתיים נקבעו כללי עבודה חדשים בשטח. כללי עבודה, שוועדת אור, בינתיים, איפשרה את קיומם, כללי עבודה לפיהם יורים ולא חוקרים ואף לא משעים.

השוואה עם מקרים זהים מעבר לקו הירוק מעידה כי שיטות העבודה בהם השתמשו נגד אזרחים בשטחים הכבושים מאומצים בידי המשטרה וצה"ל גם כלפי אזרחים ערבים בישראל. השוואה עם מקרים הנוגעים לירי לעבר אזרחים יהודים תהווה פרמטר חשוב לבדיקת ההנחה כי אכן אנו עומדים מול מדיניות מתעלמת מכוונת שמתמצה בהפקרת דמם של האזרחים הערבים.

זוהי הפעם הראשונה שמקרים אלה זוכים להתייחסות ובדיקה מקיפה. עיקר החומר עליו מסתמך הדו"ח כולל שיחות עם ההורים והתכתבויות עם הרשויות המוסמכות.

המטרה העיקרית מהטיפול שמקדיש מרכז "מוסאוא" למקרים אלה, מעבר לתמיכה המשפטית והנפשית בהורים השכולים, הינה בלימת המדיניות האדישה כלפי האוכלוסיה הערבית גם ברמה הביצועית והיחס של האחראים, כמו המשטרה וצה"ל, וגם ברמה המשפטית. כמו כן, העובדה כי קיימת התעלמות עיקבית מצד הממסד, מלמדת כי זו העת להפעלת לחץ ציבורי לדרוש מהמערכת לבצע את תפקידה לחקור את האירועים ולהעמיד לדין את המעורבים. דו"ח זה יסייע בגיבוש הלחץ הציבורי, הן בקרב הציבור היהודי והן בקרב הציבור הערבי.

תקוותנו כי אכן הדרג האחראי יגיע להחלטות אופרטיביות הנוגעות לטיפול בתופעה וכי אותן משפחות שאיבדו את אמונם במערכת ישובו לדרוש את זכות יקריהם שנהרגו.

להלן שמות ההרוגים אליהם מתייחס הדוח:

<u>שם</u>	<u>גיל</u>	<u>ישוב</u>	<u>תאריך האירוע</u>	<u>הגורם האחראי</u>
אחמד טראבין (21)		שגב שלום	18.10.2000	משטרה
מוחמד אחמד טראבין (20)		טראבין אלסאנע	15.1.2001	מינהלת הברזים
היתם אבו סמהדאנה (23)		טראבין אלסאנע, נגב	26.10.2001	צה"ל
מנהל יוסף דראג'מה (23)		באקה אלגרביה	21.2.2002	צה"ל
בלאל סובחי בדראן, (29)		אום אלפחם	19.4.2002	מג"ב
סמיה מחמוד זידאן (47)		ימה	17.5.2002	צה"ל
מחמוד זחאיקה (36)		ירושלים	18.5.2002	צה"ל
בסאם אבו סבית(22)		חורה, נגב	23.5.2002	משטרה
סלימאן גבועה (25)		נגב	צה"ל	
עמאד חמדון (26) _		חיפה	15.8.2002	אזרח/משטרה
סברי אמארה(29)		כפר כנא	4.12.2003	משטרה
סדקי אדריס עבד אלקאדר(35)		טייבה	25.12.2002	משטרה
מורסי ג'באל (25)		טייבה	22.7.2002	משמר הגבול
נאסר מוחמד אלגעאן (23)		עתיר-הנגב	24.7.2003	משמר הגבול

לזכרם !

ממצאים עיקריים:

באוקטובר 2000, במהלך פיזור הפגנות של האזרחים הערבים בישראל ניתנו הוראות לשוטרים לירות לעבר המפגינים. 13 אזרחים ערבים נורו למוות, הוקמה ועדת אור לחקור את האירועים. המשטרה וכוחות הבטחון טענו בפני הוועדה כי לא אותרו רוב השוטרים שירו והרגו אזרחים במהלך האירועים. האחריות האישית הוסתרה והדיון התנהל בעיקר סביב האחריות הציבורית ופיקודית. שוטרים וקצינים שפעלו בשטח לא הושעו ולא הועמדו לדין, הם המשיכו בתפקידיהם וקבעו סטנדרטים ומציאות חדשה בכל הקשור לחקירת ירי נגד אזרחים ערבים. מאז אותם אירועים נורו ונהרגו 14 אזרחים נוספים. רמיסת זכויות האדם, למרות ההסכמים הבינלאומיים, עליהם חתומה מדינת ישראל נמשכה. מרכז מוסאוא, טיפל ישירות בחלק מהאירועים ובחלקם ניהל מעקב אחר הטיפול השלטוני בקורבנות ובבני המשפחות. הממצאים העיקריים קשים:

- ב 9 מקרים ניהלו שוטרים או חיילים מרדף אחר הקורבנות. הקורבנות בעת מותם לא סיכנו את חיי החיילים ו/או השוטרים שניהלו מרדף אחריהם וירו בהם על מנת לפגוע.
  - שישה הרוגים הם תושבי הנגב, שנורו ונהרגו מידי שוטרים, חיילים, מאבטח במינהלת הבדואים או פקחים בסיירת הירוקה.
  - ארבעה הרוגים הם תושבי היישובים הערבים הנמצאים על קו התפר. בכל המקרים יש לקורבנות בני משפחה או הם עבדו בצד השני של קו התפר.
  - בשני מקרים הירי בוצע בשטח הומה אדם, ועלולים היו להיפגע אנשים נוספים.
  - באף מקרה שהסתיים במוות לא הועמד לדין חייל או שוטר על מעשיו.
  - בכל המקרים לא נמסר מידע על החקירה, אם התקיימה, לבני המשפחה. המידע שנמסר היה בתגובה לפניית עורכי דין של המשפחות, של מרכז מוסאוא או בתגובה לשאלות של חברי כנסת.
  - גרסת הצבא והמשטרה שפורסמה בתקשורת העלתה טענה למעורבות בתקיפת כוחות הבטחון או לסחר בסמים. לאחר מאבק של בני המשפחות מודה המשטרה והצבא שהגרסה שנמסרה לתקשורת אינה נכונה אך הודאה זו נמסרת בהתכתבות ולא מובאת לידיעת התקשורת. ברוב המקרים נלחמות המשפחות על שמם הטוב של יקיריהם.
  - באף מקרה לא הוצע לבני המשפחה סיוע כלשהוא, כספי או נפשי. קיימת התעלמות מוחלטת מהטרגדיה שפקדה את המשפחה.
- אם מדובר בתאונות, חיסול בדם קר או רשלנות חובה על המדינה לחקור את האירועים ולהעביר את הממצאים למערכת המשפט ולבני המשפחות.
- הממשלה והכנסת תיקנו בשנת 2002 את חוק פיצוי נפגעי פעילות כוחות הבטחון. השינוי נועד לפגוע בזכותם של בני המשפחות והקורבנות לקבל פיצוי שיסייע להם לשקם מה שנותר מחייהם. הערפול בהוראות הפתיחה באש מאפשר לחיילים ושוטרים לבצע פעילות לא חוקיות ולהתחמק מעונש.

מנהל יוסף דראג'מה ז"ל (23)

מנהל יוסף דראג'מה ז"ל, נורה ונהרג באירוע ירי ביום חמישי 21.2.02 סמוך למחסום ליד הכפר באקה אלגרביה, על-ידי כוחות צה"ל.

לפי גירסת דובר צה"ל, שפורסמה מיד לאחר האירוע, דראג'מה היה מעורב בהסעת פלסטיני שירה לעבר חיילי צה"ל במחסום.

מבירור העובדות עולה כי דראג'מה, שהיה באותו זמן בשוק, נקלע לחילופי ירי שהתנהלו במקום בין חיילי גדוד "נחשון" ואזרח פלשתיני. לטענת החיילים "ביקשו לבדוק את תעודת הזהות של הפלשתיני, אולם זה ירה לעברם ממרחק של מטר". החיילים השיבו אש. דראג'מה שנקלע לאירוע במקרה ניסה למצוא לו מחסה. לטענת החיילים (כפי שהתפרסם הדבר ב"ידיעות אחרונות", 22.2.02), חשדו כי מדובר במחבל נמלט וירו בו. בהמשך אף טענו כי דראג'מה הסיע את הפלשתיני ולכן ירו עליו.

בראיון שנתן ביום למחרת אל"מ דן חפץ, מפקד החטיבה המרחבית של אזור ג'נין ל"קול ישראל" טען:

"אין ודאות שלדראג'מה היה קשר למחבל שירה לעבר החיילים ונהרג".

אישוש נוסף לכך כי דראג'מה לא היה צד בחילופי הירי, ניתן למצוא אף בתשובת שר הביטחון מיום 16.6.2002 לשאילתא שהוגשה ע"י ח"כ האשם מחאמיד, (חודש וחצי לאחר הגשת השאילתא), לפיה:

"כפי שעולה מהפניות הרבות בעניין, הנדון נקלע לחילופי אש בין כוחות צה"ל למחבל, ביום 21 בפברואר 2002 במחסום באקה אל שארקה, ונפגע מן הירי. בשלב זה, עושה פרקליט מרכז להשגת חומר תחקיר מבצעי, או התייחסות עובדתית אחרת מגורמי הפיקוד לענין. עם קבלת הנתונים הם יוצגו לפצ"ר לשם קבלת החלטה בדבר הצעדים המתאימים להינקט. נעדכנך בהמשך".

מצטלמים עם הגופה ל'מזכרת':

בעקבות האירוע התפארו החיילים היורים והצטלמו ליד גופתו של מנהל דראג'מה. תמונות שתיעדו את התנהגות החיילים פורסמו בעתון "ידיעות אחרונות" ביום 22.2.2002.

עקב הביקורת הציבורית על הצילומים שעשו החיילים, נדונו שלושת החיילים ביום 24.2.2002 לעונשי מאסר וריתוק על כך שהצטלמו עם גופתו של דראג'מה. מפקד הכוח חייל בדרגת סמל, נידון לשבעה ימי מאסר בפועל. שני החיילים האחרים נדונו ל 30 ול 35 ימי ריתוק. אף אחד מהחיילים לא נידון על עצם ההריגה ואף לא הושעה עד למיצוי החקירה נגדו.

דובר צה"ל גינה בתוקף את התנהגות החיילים, אך מעולם לא תיקן את גירסתו לנסיבות מותו של דראגימה, זאת למרות פניות בני המשפחה לצבא ולמרות שחקירת הצבא העלתה כי דראגימה לא היה קשור לפעילות צבאית כלשהיא ("הארץ" 25.2.2002).

נכון להיום, ולמרות בקשה חוזרת ונשנית מצד ההורים, מרכז מוסאוא וחברי-כנסת, התקיימה חקירה שתוצאותיה הצביעו כי הירי בוצע בשוגג וכי דראגימה לא היה מעורב בפעילות צבאית כלשהיא. משפחתו אף הוכרה כמשפחה שכולה. המשטרה והפרקליטות מעבירות את ההתכתבות בין הגורמים השונים. הפצועים הנוספים באירוע ממשיכים לתבוע את זכויותיהם באמצעות עורכי דין.

למעשה, במקרה זה על החקירה להתיחס לשתי נקודות עיקריות:

1. מנהל דראגימה לא רק שלא סיכן את החיילים, לפי עדותם הוא נורה כאשר ניסה לברוח ולהסתתר. אדם בורח לא יכל לסכן את חיי החיילים והריגתו חמורה ומצביעה על הפגם המוסרי שבהתנהגות החיילים ובצעדים שנקטו מפקדיהם.
2. השוק, בו התנהלו חילופי הירי, היה הומה אדם, משום שמדובר בקניות כיומיים לפני חג אל-אדח'א. על רקע עובדה זו יש לבדוק את נוהלי הירי של החיילים באזורים הומי אדם.

המשפחה מנהלת מאבק מול הביורוקרטיה:

הידיעה על מותו של מנהל דראגימה הגיעה למשפחתו כשעתיים לאחר הירי. שלושה מחבריו שהיו באירוע נפצעו ועוכבו על ידי הצבא. כאן החלה מסכת ארוכה, שנמשכת עד היום, בה מנהלים הוריו של מנהל מאבק מול המערכת בדרישה למצות את הדין עם החיילים היורים ולהכיר בסבלם.

ביום 28.2.2002 פנה אביו של דראגימה לשר הביטחון וביקש לחקור את נסיבות מות בנו. ביום 18.4.2002, חודשיים מאוחר יותר, השיב השר :

"בעקבות מותו של מנהל יוסוף דראגימה ז"ל נפתח ברור עובדתי מול גורמי פיקוד המרכז. עם סיום הברור יורה הפרקליט הצבאי הראשי על נקיטת הצעדים המתאימים. אני משתתף בצערכם ובאבלכם".

באותו יום הודיע אלון בר, סגן עוזר קצין חיל המשטרה הצבאית :

"פניתך התקבלה בלשכתנו בתאריך 18 באפריל 02. עם הגיעה הופנתה לטיפול והתייחסות הגורמים הרלוונטיים. עם סיום הבדיקה נעדכנך".

ביום 10.3.2002 הודיעה רס"ר עופרה שמואל מחקירות של משטרת שומרון :

"הנני מודיעך כי הינך יכול לגשת לתחנה אזורית שומרון ע"מ לקחת רכב מסוג אנו אקספרס מס' 2601359 השייך לבנד מנהל מארוע מתאריך 21.2.02".

האישור ציין כי הנזק נגרם לנכס כתוצאה מפעולות מלחמה.

האב השכול סירב להתיימש וביקש לדעת כיצד בנו נהרג הוא ניגש למשטרה וביום 29.4.2002 הגיש תלונה רשמית במשטרה וביקש לחקור את החיילים שהרגו את בנו.

בהתבסס על מידע זה פנתה עו"ד אלחאן נחאס-דאוד ממרכז "מוסאוא" ביום 29.5.2002 לעו"ד נורית שניט מפרקליטות מרכז ובו ביקשה לקבל את חומר התחקיר המבצעי, או התייחסות עובדתית מגורמי הפיקוד.

בתשובה החזירה "שולי-פרקליטות מרכז" ביום 3.6.2002 את המכתב כשאליו צמוד מזכר לפיו :

"לאחר ברור – התיק הנ"ל פ.א. 978/02 של משטרת אריאל קדומים נמצא אצל החוקר ירון קרטלי. מס' הטלפון שלו 03-9065460. בכל בקשה נא לפנות אליו".

התנהגות מעין זו, של סחבת וביורוקרטיה אין סופית, מהווה למעשה חוסר התחשבות בוטה ברגשותיהם של ההורים השכולים, אשר נוסף על איבוד יקירם, עליהם להתמודד עם זלזול והתעלמות מופגנת מצד המערכת, אשר מן הראוי כי תהיה אמונה על ביטחון הציבור.

לאחרונה שינה צה"ל את גרסתו, הודה כי הירי כלפי מנהל ז"ל נעשה בשוגג, והכיר במשפחת דראגימה כמשפחה שכולה.

נועם חן

נועם חן הוא מתנחל שירה מנשקו האישי באותו יום בו נהרג מנהאל דראג'מה. הצבא החליט מיד לחקור את האירוע ולהסיק מסקנות.

באותו יום בו נורה מנהאל דראג'מה, נורה ונפצע המתנחל נועם חן. חיילים חשדו שהוא יורה לעברם. בפועל הוא ירה לכיוון ילדים פלסטינים מאקדחו מרכב נוסע. החיילים טענו שחששו כי חן יורה לכיוונם, פתחו בירי לעברו ופצעו אותו ואת בני משפחתו. בדיעבד, התברר כי ירי המתנחל לעבר הילדים הפלסטינים היה לא מוצדק, הוא והחיילים פצעו ילד בן 13 שהיה מצויד ברובה צעצוע מפלסטיק.

מפקד החטיבה המרחבית בחברון, אלוף משנה דרור ויינברג, הודיע מיידיית כי נפתחה חקירה בתקרית הירי שגרמה לפציעתו של מר חן ובני משפחתו.

המקרה של המתנחל חן הינו דוגמא טובה להשוואה בין תגובת הממסד לירי כוחות הביטחון כלפי אזרחים ערבים לבין תגובתו כלפי אזרחים יהודים במקרים דומים. ההשוואה בין שני המקרים מוכיחה פעם נוספת כי דמו של אזרח ערבי זול יותר מדמו של מתנחל יהודי. פגיעה של מתנחל יהודי מובילה מייד לחקירה, נקיטת צעדים והסקת מסקנות לעומת זאת הריגתו של אזרח ערבי נבדקת רק לאחר דרישה ומאבק של בני המשפחות.

סומאיה מחמוד זידאן ז"ל (47)

סומאיה זידאן נהרגה מאש צה"ל בתאריך 17.5.02, עת נסעה ברכב של אחותה בכביש הכפר "שויקה" באזור טול-כרם ולאחר שאושרה כניסתה לאותו אזור ע"י חילי צה"ל שעמדו במחסום.

לפי גרסת המשפחה, המנוחה נסעה יחד עם אמה ואחותה רוקאיה ברכב של השניה באזור טול-כרם לאחר שסיימו קניות במקום, והיו בכיוון כפר שויקה. חיילים שנסעו בטנק בסמוך למחסום שבאזור באקה אלשרקיה, סימנו למכונית לעקוף את הטנק. לדברי רוקאיה, היא ניסתה לעקוף משמאל, אולם לפתע החל אחד החיילים מהטנק לירות לעברן מטווח קצר. כתוצאה מהירי נפצעה סומאיה קשות והרכב נפגע ונעצר. עוד מספרת האחות כי הטנק חלף על פניהן מבלי לעצור כדי לסייע להן. לדברי אחיה של המנוחה, החיילים אף סירבו להתיר להם להעביר את סומאיה לקבל טיפול בבאקה אל-ע'רביה.

בתאריך 27.5.02 פנתה עו"ד אלחאן נחאס-דאוד ממרכז "מוסאוא" לשר הביטחון וביקשה להקים ועדת חקירה לכל תופעת היד הקלה על ההדק כלפי אזרחים ערבים ובכלל זה לבדוק את מקרה הריגתה של זידאן. תשובה לבקשה זו לא נתקבלה עד היום. במקום זאת, בתאריך 30.6.02 נתקבלה תשובה מיו"ר היחידה לפניית הציבור במשרד הבטחון הדסה קלפיש לפיה:

"הנושא נבדק ע"י הפרקליטות הצבאית והתוצאה היתה שהפעילות האמורה לא מעלה כל חשד לעבירה המצדיקה פתיחת חקירה פלילית".

בתגובה לכך ביקש מרכז מוסאוא לדעת האם נחקרה גרסת המשפחה למען ההגנות ומיצוי החקירה.

בתאריך 12.8.02 ולאחר פניות חוזרות, קיבלה עו"ד נחאס תשובה מאת היחידה לפניית הציבור במשרד הבטחון בה נטען כי:

"לאחר בירור שנערך בנושא עלה כי ביום 17.5.02 נסעו גיפ ושני נגמשים, בשיירה, במהלך סיור מבצעי סמוך לכפר שוויקה שבאזור טול-כרם. לפתע הגיח מאחורי השיירה, תוך כדי תאוצה, רכב פרטי מסוג "סובארו" בעל לוחית זיהוי צהובה (הרכב שבו נסעה סמיה זידאן). הרכב התקדם לעבר הנגמ"ש הראשון והחל לעקוף אותו מצד שמאל. במהלך העקיפה סימן הנגמ"ש השני לרכב לעצור ולרדת לשוליים, אך הרכב המשיך בנסיעתו המחשידה, והחל בעקיפת הנגמ"ש השני על שולי הכביש הימני, תוך שהוא נצמד אליו.

הכוח בתגובה, לאחר שהרכב לא שעה לפנייתו, ביצע ירי הרתעתי לכיוון גלגלי האחוריים של הרכב, וככל הנראה אחד הכדורים ניתז מהכביש ופגע במכונית".

עוד הוסיף מר א. ברק – עוזר בכיר לפניית הציבור בנושאי פרט כי :

”הימצאותו של רכב נושא לוחיות זיהוי ישראלית במקום, הינו אירוע נדיר, אשר הגביר את חשדו של הכוח כלפי כוונות נוסעי הרכב ועל כן הוחלט כי פעילותו האמורה של הכוח הצבאי לא מעלה חשד לעבירה המצדיקה פתיחתה של חקירה פלילית”.

לא ברור, כיצד נעשתה הבדיקה מבלי לגבות עדות מצדן של בני המשפחה שנכחו במקום ומדוע לא נמסר למשפחה כי החקירה הסתיימה. מצער לדעת כי מאפיין זה חוזר על עצמו בכל שאר המקרים.

המשפחה נאלצה לשכור את שירותיו של עו”ד עימאד דקואר שביקש לקבל את כל המידע שנמצא ברשות הצבא ו/או המשטרה.

מחמוד זחאיקה ז"ל (36)

ד"ר מחמוד זחאיקה ז"ל היה רופא שעבד בבית חולים שערי צדק. הוא תושב שכונת גיבל אלמוכבר במזרח ירושלים. בתאריך 18.5.02 נהרג מאש צה"ל עת נסע במכונית ליד הכפר בית אומר, מצפון לחברון. הכביש לא היה חסום והצבא לא מנע כניסת אזרחים לאיזור.

עפ"י גרסת צה"ל, הוא ניסה לעקוף מחסום של חיילים. בני משפחתו אמרו כי ייתכן שלא שמע קריאות שהחיילים קראו לו, לכאורה, לעצור.

מספר ימים לאחר מכן הגיש ח"כ האשם מתאמיד, שאילתא לשר הבטחון על נסיבות מותו, אך עד היום לא נמסרה תשובת השר בנדון.

במקביל, פנה מרכז מוסאוא בתאריך 27.5.02 לשר הבטחון ודרש, שוב, לחקור ולהעמיד לדין את החיילים היורים גם במקרה זה, בנוסף למקרים הקודמים. בתשובתו של שר הבטחון אשר נשלחה ע"י מר א. ברק – עוזר בכיר לפניית הציבור במשרד הבטחון נמסר:

"מבירור שנערך עלה כי ביום 18.5.02 זיהה כוח צה"ל במזרח הכפר בית אומר, רכב אשר ניסה לעקוף מחסום. בעקבות כך, הוזעק למקום סיור רכוב, ומפקדו צעק לנהג בערבית לעצור. נהג הרכב לא שעה לפנייתו של מפקד הסיור, והחל להימלט במהירות מן המקום.

חיילי הסיור החלו במרדף רגלי אחר הרכב הנמלט, תוך שהם מבצעים ירי באויר אך הרכב, המשיך במנוסתו ונכנס אל שטח בנוי. בשלב זה זיהו, חיילי הסיור **אדם הנוח מן הרכב**, כאשר הוא אווזו בידו חפץ שנראה היה, להערכתם, ככלי נשק. עקב כך, גבר חשדם של החיילים, כי הימלטותו של הרכב, בוצעה על רקע היותו קשור לפעילות חבלנית עוינת. **לפיכך, החלו ירי לעבר גלגלי הרכב, בנסיון נוסף לעצרו...** לאור הנ"ל הוחלט כי פעילותו האמורה של הכוח הצבאי לא מעלה חשד לעבירה המצדיק פתיחתה של חקירה פלילית".

גרסת משרד הבטחון מעלה תמיהות, מדוע המשיכו לירות לכיוון גלגלי הרכב כאשר האדם שהיה בתוכו נמלט רגלית. וכיצד קורה שהחיילים ירו לגלגלי הרכב ובכל זאת פגעו במנוח במספר כדורים וגרמו למותו במקום.

מחמוד חוסיני זחאיקה, בן דודו של המנוח שהיה עמו בעת האירוע סיפר "עמדתי מחוץ למכונית וצעקתי לחיילים 'אל תירו, טעינו בדרך' אך החיילים המשיכו לירות". לדבריו, קצין שהגיע למקום התקרית צעק לעבר החיילים "מה עשיתם? זו בושה?".

בסאם אבו-סבית ז"ל 22

בסאם אבו סבית ז"ל נורה ע"י שוטרים באזור דאהריה ונהרג במקום.

המנוח, היה בן 22, לא היה חמוש והשוטרים פצעו אותו בראשו ובחזהו, דבר המצביע על כוונה להרוג. לפי גרסת המשפחה ועדי ראיה מהאיזור נסיבות מותו של המנוח היו כדלקמן:

מכונית מסוג טרנזיט עמדה בצד הדרך של כביש באר-שבע – דהריה, כשמחוצה לה עמד שוטר וסימן למנוח לעצור. הוא עצר והלך רגלית לכיוון השוטר, ואז קפצו לעברו שישה אנשים לבושים בלבוש אזרחי. עדי ראיה אף טענו כי ראו אנשים הלבושים בלבוש ערבי מסורתי שיוצאים מתעלה קרובה ויורים לעבר אבו-סבית שתי יריות, אחת פגעה בגבו והשניה בראשו.

מרכז מוסאוא פנה למנהל המחלקה לחקירת שוטרים במשרד המשפטים עו"ד ערן שניידר בבקשה לחקור את הנושא, תשובתו היתה כי:

"המחלקה לחקירת שוטרים אינה מוסמכת לחקור אירועי ירי במהלך ביצוע תפקיד באזור יהודה שומרון ועזה ופנייתכם הועברה למשטרת ש"י".

בתגובת משטרת מחוז ש"י לידיעה שפורסמה בעתון הארץ ביום 28.5.2002 נמסר:

"השתלשלות המקרה נבדקת בידי צוות חקירה שמונה במחוז. כבר בימים הקרובים יגובשו הממצאים, ומסקנות הבדיקה יועברו לידיעת המשפחה. אם מסקנות הבדיקה יצריכו השעייה או העמדה לדין, הדבר יעשה בשקיפות מלאה".

אחרי כחודשיים ובתאריך 11.8.02 נתקבלה תשובה מרפ"ק סמי בדעאן ממטה מחוז ש"י לפיה:

"הריני לאשר קבלת מכתבך שבנדון. נסיבות מותו של בסאם אבו סבית נחקר על ידי מחוז ש"י, בתאריך 10.6.2002 תיק החקירה שבסימוכין הועבר לעיון פרקליט מחוז ירושלים".

השקיפות שהובטחה לא מומשה ופרקליטות מחוז ירושלים ומחוז ש"י במשטרה טרם סיפקו למשפחה את מסקנות הבדיקה, שהועברו לטענתם לפרקליטות מחוז ירושלים, אך לא נמסרו לבני המשפחה.

בלאל סובחי בדראן ז"ל (29)

בלאל סובחי בדראן, היה סטודנט לגאודזיה ושפה אנגלית באוניברסיטת תל אביב. הוא נפקד מביתו בבוקר של יום שישי 19.4.02, לאחר תפילת שחרית, ונמצא לאחר יומיים כשהוא חסר מת, וכדורים מנקבים את ראשו ואת כל חלקי גופו.

לפי גרסת צה"ל שנמסרה לתקשורת ופורסמה בתאריך 26.4.02 בעיתון "אלסינארה":

"מחקירה ראשונית התברר כי המנוח נהרג מאש של אנשי מג"ב לאחר שניסה לדקור חייל על קו התפר בין אום אלפחם וכפר ענין".

המשפחה סירבה לקבל טענה זו ולדברי האב, בנו לא השתייך לגוף פוליטי כלשהו וגם לא היה לו עבר פלילי.

מרכז מוסאוא, ח"כ האשם מחאמיד ועיריית אום אלפחם פנו לשר הבטחון ותבעו לחקור את נסיבות מותו של המנוח. במוסאוא התריעו על השלכות עצימת העיניים והזנחת הטיפול בתופעה של הריגת אזרחים בידי כוחות הבטחון.

גם במקרה זה לא קיבלה המשפחה ומרכז מוסאוא תשובה ממשרד הבטחון או ממשמר הגבול המסבירות מה שנעשה בנושא.

בני המשפחה שהתייאשו ממערכת החוק והצדק החליטו להימנע מתביעה לחקור. הכאב והסבל של קורבנות אירועי אוקטובר והקורבנות האחרים הביאו אותם למסקנה כי המערכת לא תסייע להם. לדבריהם " האמונה באל ובגורל מחזקת אותם מול רשעות הממסד".

עמאד חמדון ז"ל (26)

עמאד חמדון, הותיר במותו שני ילדים ואשה. הוא נהרג ביום 15.8.2002 בעת מרדף שביצעה המשטרה אחרי אופנוע שהיה נהוג על ידו בכביש ואדי עארה.

המשטרה טענה כי בליל 15.8.2002 הציבה מחסום על כביש ואדי ערה כדי ללכוד את המנוח בחשד של סחר בסמים. לדבריה, כשהבחינו בו מתקרב למחסום סימנו לו לעצור, אך הוא "המשיך בנסיעה פרועה, תוך שהוא מסכן את נוסעי כל הרכבים שעוכבו במחסום וניסה לדרוס את השוטרים". אחד האזרחים שחיכה במחסום חשד שמדובר באירוע חבלני ופתח בירי לעבר המנוח. האופנוע התהפך במרחק של מאות מטרים מהמחסום ועמאד נהרג.

משפחתו של עימאד לא מקבלת את גרסת המשטרה ומעלה תמיהות ושאלות רבות לגבי נסיבות מותו של עימאד. לטענתה, עימאד היה תחת מעקב משטרה מזה תקופה ארוכה בנסיון לגייסו ע"מ לשתף פעולה איתה. היא אינה מקבלת את טענת המשטרה, לפיה עימאד היה מעורב בסמים.

למעשה, הציגה המשטרה מספר גרסאות שונות וסותרות, באחת מהן נמסר כי היה מדובר באזרח תמים שנקלע למקום. בתגובה אחרת נמסר שבכלל לא היו יריות והמנוח החליק על שמן. כמו כן, העובדה כי המשטרה בחרה להציב מחסום בקירבה לעיר אום אל-פחם מעלה תמיהות: אם רצתה לעצור את חמדון, תושב חיפה, מדוע לא עשתה זאת בחיפה ובאמצעים פחות חריפים?

עו"ד ראני טאנוס, שמייצג את המשפחה, הציג בפני החוקרים ממצאים לפיהם מצויים על האופנוע בו נהג חמדון, סימני ירי. למשפחה לא נמסרו פרטי האזרח היורה ואף לא ידוע לה אם נחקר או אם יש בכוונת המשטרה להעמידו לדין. דוח הנתחה לאחר מוות טרם נמסר למשפחה.

אשתו, ילדיו ובני משפחתו לא קיבלו סיוע נפשי או אחר מאז האירוע.

היית'ם אבו סמהדאנה ז"ל (23)

היית'ם אבו סמהדאנה התגורר בכפר הלא מוכר טראבין אלסאנע לפני מותו. המנוח נהרג מאש צה"ל בתאריך 26.10.01 עת נהג בטרקטור ליד נחל עוז.

סיור שגרתי של צה"ל הבחין בו נוהג בטרקטור ולטענת הצבא, שנמסרה לתקשורת, הוא נכנס לצד השני של הגדר האלקטרונית המקיפה את רצועת עזה, שם המתין לו פלסטיני. החיילים ביצעו נוהל מעצר חשוד ולאחר שהמשיך בנסיעה ולא שעה לאזהרות החיילים הם ירו לעברו. המשטרה והצבא העלו טענות כי יש להם חשד על כוונה להבריח אמצעי לחימה ועל נסיון לחטוף חיילים לשטח הרצועה.

משפחת המנוח, ששהתה באותה עת בצפון, שמעה על מות בנה ברדיו באותו יום. עד היום לא ידועות למשפחה הנסיבות האמיתיות להריגתו.

מרכז מוסאוא פנה עקב כך לשר הבטחון וביקש לצרף אותו לרשימת המקרים המתבקשת חקירה מעמיקה אודות נסיבות האירוע.

יש לציין שמקרה זה, הוא מקרה נוסף בו הצבא עצמו מודה שהוא ירה לכיוון אדם שברח ולא סיכן את חיי החיילים. חובה להבהיר בהוראות הפתיחה באש כי אסור לירות לעבר אזרחים שלטענת כוחות הבטחון "בורחים". אזרחים בורחים אינם מסכנים את כוחות הבטחון ואין סיבה לבצע לעברם ירי שמוביל למותם.

מחמוד אחמד טראבין ז"ל (20)

מחמוד אחמד טראבין משבט טראבין אלסאנע שבנגב נורה ונהרג ב- 15.1.01 . היורה שומר במנהלת לקידום הבדווים בבאר שבע. היורה טען שהוא ירה לעבר הקורבן כאשר ניסה לפרוץ עם מספר תושבי הישוב טראבין, שלייד עומר, אל משרדי מנהלת הבדאויים. התושבים שהפגינו ליד מינהלת הבדווים פרצו למינהלת כחלק ממחאה על מדיניותה.

מחמוד טראבין נפגע בפלג גופו העליון והוא נפצע אנושות. ניידת נת"ן שהגיעה למקום ביצעה בו החיאה, אך מאמציה לא צלחו ומותו נקבע.

מפקד מרחב הנגב, נצ"מ חיים פרץ, הטיל את חקירת האירוע על יחידת התשאול המרחבית בפיקודו של רפ"ק יוסי תורג'מן. השומר נעצר לחקירה. החוקרים בודקים את נסיבות האירוע והאם היה צידוק לפתוח בירי.

מרכז מוסאוא פנה למשטרת מרחב הנגב וביקש לחקור את האירוע. בתאריך 1.10.2002 קיבלה עו"ד אלחאן נחאס דאוד תגובה מסנ"צ אלי ממן במטרה מרחב הנגב לפיה "בתיק הנדון, נחקר חשוב והתיק הועבר לבית המשפט אך החשוב נרצח סמוך ליום מותו של מחמוד טראבין".

מבלי לעמוד על טיב התנהגותו של מחמוד טראבין, הרי שבכל מקרה הוא היה קורבן להתנהגות לא תואמת נורמות של רשות ביטחונית מודרנית במדינה מתוקנת. למעשה לא ננקטו אמצעי מניעה או אמצעים מספיקים למנוע את הריגתו.

כאן המקום לתהות: האם פריצה למשרדי מינהלת הבדואים מצדיקה ירי והרג לעבר אזרח לא חמוש.

אחמד טראבין ז"ל (21)

אחמד טראבין משגב שלום נורה למוות ב- 18.10.2000 על-ידי שני קצינים ממשטרת הנגב בדרגות רב-פקד וסגן ניצב, אשר לטענת המשטרה נפצעו במהלך מרדף אחריו. לטענת המשטרה, טראבין היה מעורב בעסקת הברחת הסמים, במהלכה נורה ונהרג.

גם במקרה זה לא מענייננו מעורבותו הפלילית כביכול של טראבין, אלא האם התנהגות המשטרה תאמה את הנוהלים הנדרשים מהם בעת מעצר חשוד.

מתי לאחרונה נורה ונהרג חשוד יהודי החשוד בסחר בסמים ?

במהלך המרדף נורו מספר יריות, אשר לטענת המשטרה נורו באויר ולעבר גלגלי הרכב הבורח, כביכול. טראבין נורה בגבו. הוא פונה לבי"ח "סורוקה" בבאר-שבע, שם מת מפצעיו. המחלקה לחקירות שוטרים מצידה פתחה בחקירה לבדיקת נסיבות מותו של הצעיר.

שוב, כבמקרים רבים שהוצגו, לפנינו ירי באויר או לעבר גלגלי הרכב, אשר תמיד פוגע בגפו העליון של ההרוג.

אך מעבר לכך, גם מקרה זה מעלה שאלות באשר למידת הזהירות שהופעלה כאן במטרה למנוע הרג. השוטרים, במהלך המרדף, הזעיקו מסוק משטרתי ויזמו הקמת מחסומים. ההרוג, יחד עם חברו, נמלטו לעבר אחד המחסומים, כך שניתן היה לעוצרם במחסום ולא להידרש לירי.

ההרוג, יחד עם חבריו, היו מוכרים לשוטרים, כך טען דובר המשטרה בעקבות האירוע. עובדה זו מוכיחה כי ניתן היה לעצור את הנמלטים בדרכים אחרות ולא במהלך מרדף הכולל ירי.

סברי חמדאן אמארה (29)

סברי חדמאן אמארה, מכפר כנא נורה ונהרג ביום 4.12.2002 במהלך פעילות שביצעו בלשי משטרה באזור כפר כנא. לאחר האירוע טענה המשטרה כי הבלשים פעלו באזור לאיתור זורקי בקבוקי תבערה. כשהבחינו ברכבו של אמארה חונה בשולי הכביש באזור צומת בית רימון, ירדו רוב הבלשים בניידת הבילוש לבדוק את נוסעי הרכב. לטענת המשטרה, בשלב זה ניסה המנוח לבצע פניית פרסה ולא נענה לקריאות השוטרים לעצור. עוד טענו השוטרים כי הרכב פגע באחד השוטרים, ולמרות היריות באויר, הוא החל לעלות עם הגלגלים האחוריות על השוטר שנפגע. בשלב זה ירו השוטרים באמארה והרגוהו ופצעו באורח בינוני נוסע אחר ברכבו.

בעקבות האירוע הודיע דובר המשטרה, כי ההרוג מוכר להם כעבריין סמים.

לפי גרסת המשפחה, עדי ראייה שנכחו במקום מסרו להם כי אמארה איבד את השליטה על רכבו ובאותה עת החלו השוטרים לירות לעברו. הוא נבהל ופגע באחד השוטרים בטעות ואז ירו עליו השוטרים. לאחר מכן, התקרב אליו אחד השוטרים וירה בראשו לצורך וידוא הריגה.

בעקבות פניות מצד מרכז מוסאוא אל היועץ המשפטי לממשלה וגופים אחראים נוספים לקיים חקירה בנושא, התקבלה תשובת מנהל המחלקה לחקירות שוטרים, הרצל שבירו, מיום 21.7.03 בה נאמר: "לאחר שבדקתי את חומר החקירה שבתיק החלטתי לסגרו מחוסר אשמה".

מבלי להתייחס לנכונות הגרסאות, טוען מרכז מוסאוא כי מתן הכשר לירי על אזרחים הקשורים לפלילים אינה עילה לירי אש חיה לעברם וכי סביר להניח כי עמדה לפני השוטרים האפשרות לירות על גלגלי הרכב ולא על הנוסעים בו.

סדקי אדריס עבד אלקאדר (35)

סדקי אדריס עבד אלקאדר, נשוי ואב לשלושה, תושב טייבה, נפגע ונהרג ביום 25.12.2002 מכדורים שנורו על-ידי שוטרים לעבר סוחר סמים, בזמן ביצוע מעצר. לאדריס לא היה כל קשר לאירוע וכל חטאו היה העובדה כי עמד בקרבת מקום, שלמעשה הינו שכונת מגורים. הוא מת מפצעיו בבית החולים.

יצוין כי זה לא האירוע הראשון בו שוטרים יורים לעבר חשודים באזור הומה אדם. התנהגות זו חמורה כשלעצמה. במקרה שאירע בשוק הומה אדם ליד מחסום באקה אל-גרביה, ירו חיילים לעבר חשוד, מבלי להתחשב בעובדה כי בטווח הירי הולכים אנשים חפים מפשע. התוצאה הביאה להריגתו של מנהל דראגימה (23) מבאקה אל-גרביה כתוצאה מזיהוי שגוי של חשוד.

הישנות המקרים מעידה על כי תרחיש מעין זה, בו ייפגעו אזרחים תמימים, אינו נלקח בחשבון כשמדובר באזור בו נוהגים להסתובב בעיקר אזרחים ערבים.

אי הסקת המסקנות ונקיטת צעדים מהמקרה הראשון, הובילו למעשה להישנותו, שוב ושוב, וכן להתגברות תופעת היד הקלה על ההדק, בכל המדובר באזרחים ערבים.

למרות פניות מרכז מוסאוא בנושא זה כבר אז והדרישה לפתוח בחקירה מעמיקה של התופעה בכלל, עד כה לא התקבלה תשובתו הסופית של היועץ המשפטי ונכון להיום הנושא בטיפול.

מורסי ג'באלי (25)

מורסי ג'באלי מטייבה, הגיע ביום 22.7.03 עם חברו למחסום משטרת, שהוצב כחלק מכוננות מודיעינית, לפיה ישנם התרעות לפיגועים. לטענת השוטרים, הרכב תאם לתיאור שהתקבל ממידע מודיעיני כרכב בו היו אמורים להיכנס מבצעי פיגועים. עוד טענו השוטרים, כי הנהג ניסה להימלט מהמחסום משום שנסע בלא רשיון נהיגה, ולכן השוטרים פתחו נגדו באש לפי ההוראות וקראו לעבר החשודים מספר פעמים.

הטיפול הועבר למחלקה לחקירות שוטרים.

בשיחה שקיימו בני המשפחה עם החבר הפצוע מסר להם כי המכונית עמדה מתנועה בשעה ששוטרי מג"ב החלו לפתוח באש. גם ראש עיריית טייבה לשעבר, עבד אל-חכים יחיא, ידד המשפחה, סיפר כי שוחח עם עדי ראייה לאירוע, שתמכו כולם בגרסה כי הרכב עמד מתנועה בשעה שנורה.

מיד עם היוודע הטעות, וכמו לתת לגיטימציה להרג, פרסמה המשטרה מידע, לפיו ההרוג ידוע להם כעברין מתחום הנשק, האלימות והרכוש, וכי חברו הפצוע מוכר אף הוא מתחום הסמים, הרכוש והמרמה. התקשורת מיהרה לפרסם מידע זה בכותרות. לדברי חגי יחיא, המנוח ריצה שישה חודשי עבודות שירות לפני כעשר שנים וכי מאז שנתיים עבד כמאבטח במשמרות לילה בתחנת הדלק "דור" בטייבה – מידע זה התפרסם בשורות הקטנות בחלק מהעיתונים.

במקביל, לא דאגה התקשורת להתייחס ולו במספר שורות לאסון שהיווה מותו עבור אישתו ההרה של המנוח ולבתו בת השנתיים.

נאסר מוחמד אבו-אלג'עאן (23)

נאסר מוחמד אבו אלג'עאן, תושב הכפר הלא מוכר עתיר שבנגב, נורה ביום 24.7.03 על-ידי שוטרי מג"ב לאחר, שלטענת המשטרה, הסיע לישראל 4 פלסטינים ללא היתרי שהייה. עוד נטען על ידי דובר המשטרה ומפקד מג"ב בדרום ניצב משנה אבי שירזלי כי אלג'עאן סרב, להישמע להוראות השוטרים, לעצור את רכבו ואף ניסה לדרוס אחד מהשוטרים.

גרסת המשטרה אינה עולה בקנה אחד עם עדותו של בן דודו של ההרוג, ראזי אלג'עאן, שלדבריו, שוטרי משמר הגבול עצרו את מכוניתו של ההרוג ושתי מכוניות פרטיות חסמו אותה מאחור. לדבריו, השוטרים קראו לנוסעי המכונית לצאת ממנה והתקרבו אל המכונית ברובים שלופים. ראזי אלג'עאן טוען כי שוטר מג"ב ניפץ את חלון המכונית וירה בו.

המשטרה הודיעה כי השוטר היורה נחקר בידי היחידה לחקירת שוטרים במשרד המשפטים. מפקדי המשטרה גיבו באופן מיידי את גירסתו של השוטר היורה.

מתחקיר מג"ב שפורסם באמצעי התקשורת (הארץ 28.7.03) עולה כי שוטרי משמר הגבול פעלו על פי מידע מודיעיני מוקדם. נוסע ברכב מוחמד עבד אלפתאח (63) מסר "נעמדנו ברמזו והיינו המכונית השנייה בנתיב השמאלי. אחרי כמה שניות הופיע גיפ של משמר הגבול מצד ימין. שני שוטרים ירדו עם הנשק מכוון כלפינו. אחד נשאר מקדימה והשני התחיל לנוע לצד של הנהג. הם לא דיברו אתנו לפני כן. הוא פשוט בא תוך כדי תנועה לעבר נאסר וירה בו מקרוב ירייה אחת". מעדויות של נהג מונית יהודי, הנוסעים במכונית ונוסעים במכוניות סמוכות עולה כי חבריו של השוטר היורה שמחו על ההרג. אחד מהם טפח ליורה על השכם. מפקדי המשטרה אף מסרו לעתונאים (מעריב 25.7.03) כי השוטר קיבל סיוע פסיכולוגי. המשטרה לא חשבה כי ילדיו של הקורבן, אשתו ושאר בני משפחתו שחרב עליהם עולמם זקוקים לסיוע פסיכולוגי.

נאסר אלג'עאן הותיר אחריו אישה ושלושה ילדים.

פציעת אזרחים:

ולנטינה אבו עוקסה: ביום 9.4.02 הגיעה ולנטינה אבו-עוקסה, שחקנית תיאטרון תושבת חיפה, לצומת ג'למה, שם התקיימה הפגנה של ועדת המעקב לענייני האוכלוסיה הערבית. הצומת נחסמה באמצעות צמיגים בוערים, ולידם עמדו מתנחלים שהבעירו את האש והחלו זורקים אבנים על המפגינים.

אבו-עוקסה נסוגה אחורנית. באותו זמן הגיח אריה זקבק, חייל במדים ברכב פרטי מאחורי קבוצת המפגינים. הוא החנה את רכבו בצד הכביש והלך לעבר קבוצת המתנחלים. אז החל לירות לעבר המפגינים. אחד הכדורים פגע בזרועה השמאלית של אבו-עוקסה. בעקבות הפגיעה נאלצה אבו-עוקסה לעבור מספר ניתוחים בחו"ל לצורך השתלת מרפק ועד היום היא לא יכולה לתפקד בידה השמאלית.

שוטר שהיה במקום עצר את החייל הוא נחקר, הוגש נגדו כתב אישום ושחרר לביתו. מרכז "מוסאוא", ביחד עם ב"כ הפצועה, עו"ד נידאל עות'מאן, פנו למשטרה, לפרקליטות וגם לחברי כנסת לצורך הגשת שאילתות בנדון. ואכן, בחודש מאי הוגש כתב אישום נגד החייל על חבלה בכוונה מחמירה.

מלבד המסקנות הנוגעות למדיניות הרווחת של יד קלה על ההדק כלפי אזרחים ערבים, הרי שהמעקב אחרי המקרה של אבו-עוקסה יכול אף הוא לסייע בהבנת מידת האחריות שהמדינה לוקחת על עצמה, כל עוד מדובר בתקרית שנגרמה על-ידי חייל.

מקרים נוספים של פציעת אזרחים בידי כוחות משטרה:

- חליל סלימאן ג'בועה (53) כפר אלפורעה בנגב
- סלימאן ג'בועה, כפר אלפורעה בנגב
- אבראהים ג'בועה, כפר אלפורעה בנגב
- אמג'יד רבחי מסאורה (24), העיר באקה אלג'ירביה

מקרים אלה, שאמנם אין בהם הריגה, מהווים דוגמא לפציעתם של אזרחים ערבים רבים, על-ידי כוחות הביטחון, ואשר התמוזל מזלם והם נפצעו ולא נהרגו. המקרים המוזכרים לעיל יכולים היו להסתיים ביותר פצועים ואפילו הרוגים.

אחריות המדינה להתנהגות שוטריה וחייליה

המערכת השיפוטית התייחסה לאחריותה של המשטרה למעשיה ולאחריותה השילוחית של המדינה למעשיה של המשטרה בסדרה של פסקי דין שיצוינו להלן:

בע"א 337/81 בוסקילה נ' מ. י. ואח', פ"ד לח(3) עמ' 337 נאמר:
"לצורך ביצוע התפקידים המוטלים עליה, נתונות בידי המשטרה כל הסמכויות הנדרשות, מה שנדרש מאנשי המשטרה, כמו מיתר הנמנים עם מנגנון המדינה, הוא להפעיל את הסמכויות בתבונה ולהשתמש בכוחות הנתונים להם באותה מיומנות וסבירות ולנקוט אותם אמצעי זהירות, המתחייבים בנסיבות המקרה, כפי שאדם סביר וכשיר לאותו ענין היה נוקט, והכל מתוך המגמה שלא לגרום נזק מעבר לנדרש לביצוע אותה משימה..."(שם עמ' 346)

ע"א 243/83 עיריית ירושלים נ' גורדון, פד"י ל"ט(1) עמ' 113 שם נקבע בעמוד 134 כי "נוצרת מציאות של תיפקוד, הסתמכות וציפיה, העשויים להקים חובת זהירות מושגית" ובהמשכו של אותו עמוד "נמצא, שלא רק שקיום סמכות סטוטורית אין בו כדי להעניק חסינות או לשלול אחריות וחובה, אלא דווקא קיומה של הסמכות הוא המשמש אבן מסד ותשתית, עליהן נבנית חובת הזהירות המושגית..."

בע"א 429/82 מדינת ישראל נ' סוהן, פ"ד מ"ב(3) עמ' 733 נקבע כי "אכן, איני רואה כל סיבה שבמדיניות משפטית שלא להטיל חובת זהירות מושגית על שוטרים בביצוע צווים שיפוטיים, שעניינם יציאה מהארץ... כל שנדרש מאותם הוא לנקוט מיומנות של השוטר הסביר, זאת ולא מעבר לכך. בקביעתה של מיומנות זו יש להתחשב, כמובן, באמצעים העומדים לרשות המשטרה, בשאר המטלות המוטלות עליה ובנסיבות הענין האחרות". (שם, עמ' 740)
וכן בהמשך נקבע בעמ' 741: "על המשטרה לפעול במיומנות ככל אחד ואחד. איננו מטילים עליה חובות, שאינן מוטלות עליה בלאו הכי".

בע"א 576/81 בן שמעון נ' ברדה ואח' פ"ד ל"ח(3) עמ' 1 התייחס לציפייה הנדרשת מהשוטר בעמ' 8-9 "הלכה פסוקה היא, כי לעניין מהותה של הציפיות הנדרשת, "חבותו של מזיק אינה מותנית בכך שיחזה מראש את פרטי הנזק כמו שנתהווה, ואת מידת חומרתו..." "הציפיות הרלוונטיות איננה ראיית הנולד מדויקת של כל פרטי הענין אלא ראייתו בקווים כלליים בלבד. זאת לגבי האירוע המהווה את הרשלנות, לא כל שכן לגבי תוצאותיו..." אכן, ההלכה היא, שהציפיות אינה צריכה להתייחס לכל פרטי האירוע, שהתרחשו הלכה למעשה, אלא לאופיו הכללי, על פי תכונותיו העיקריות..."

ובהמשך בעמ' 9: "אכן, המזיק אינו צריך לצפות את פרטי ההתרחשויות. ראייתו אינה צריכה להיות מדויקת וחדה. די לו שצריך הוא לראות את ההתרחשויות בקווים כלליים, מספיק לו הוא או שצריך הוא לראות את יסודות ההתרחשות ועיקריה".

סעיף 3 לחוק הנזיקין האזרחיים (אחריות המדינה) תשי"ב-1952 קובע :
אין המדינה אחראית בנזיקין על מעשה שנעשה בתחום הרשאה חוקית, או בתום לב תוך שימוש
מדומה בהרשאה חוקית, אולם אחראית היא על רשלנות שבמעשה.

ע"א 915/91. נ' לוי, פ"ד מח(3), התייחס לאחריות השילוחית של המדינה בנזיקין, שם נקבע
בעמ' 45: "התפתחות זו מעוגנת בהשקפה, כי לא קיים שוני בין המדינה לבין אזרח רגיל, ועל זו
כזה לנהוג בזהירות ובהעדר רשלנות ביחסיהם עם הזולת. לפיכך אם המדינה, באמצעות אחד
משלוחיה או מבצעי סמכויותיה, גרמה, ברשלנות, לנזקיו של פלוני, אין כל סיבה שהלה יישאר
ללא פיצוי רק משום שגורם הנזק היה מדינה ולא אדם פרטי. תוצאה כזו אינה שיוויונית ואינה
צודקת" (שם, עמ' 71).

המערכת המשפטית קובעת כללים של חבות על המשטרה בבואה לפעול במקרים של מעצרים
או מרדף נגד חשודים, הכוללת צפייה למתרחש ולהשלכות מעשיה ועל כן מוטלת עליה חובת
הזהירות בכל פעולה שהיא תנקוט כולל הפעלת הסמכויות בתבונה ולהשתמש בכוחות הנתונים
לה בסבירות ובמיומנות ולנקוט אמצעי זהירות נאותים. המערכת המשפטית מחילה את עקרון
האדם הסביר והכשיר בסוגיה זו, והכל תוך מגמה שלא לגרום נזק במידת האפשר.

הפסיקה, גם כן התייחסה באופן מובהק והחלטי לאחריותה השילוחית של המדינה בעוולת
הרשלנות לנזקם של האחרים, ואין היא חסינה מתביעות נזיקיות או מפיצויים בגין הנזק
שנגרם.

חקיקה נוספת רלוונטית לאירועים

בשנתיים האחרונות הובילה הממשלה חוקים שמטרתם למנוע פיצוי נפגעי כוחות הבטחון ואף להקל על החקירה נגד חיילים ו/או שוטרים המעורבים בירי לעבר אזרחים.

חוקים רלוונטיים ששונו לאחרונה נוגעים למעמד המשפחות שמבקשות לתבוע את המדינה. כך למשל, **בחוק הביטוח הלאומי (תיקון מס' 52), התשס"ב-2002**, נקבע כי לא תינתן גמלה לזכאי אם נהרג תוך כדי ביצוע פשע או נסיון לביצוע פשע מתוך מניע לאומני.

הכוונה לגמלאות האלה:

מענק לבן זוגה של מי שילדה בשנה שקדמה לפטירה, לפי הוראות ס' 62 לחוק.
מענק פטירה לבן זוגו ולילדיו של מי שהשתלמה לו קצבה לפני פטירתו, לפי הוראות סעיף 310 לחוק.
קצבת שאירים לפי פרק י"א (פרק ביטוח זקנה ושאיירים שבחוק) לאלמנה ולילדי הנפטר.

משמעות הדבר, כל עוד כוחות הביטחון ממשיכים לטעון כי ההרוגים היו מעורבים בפעילות עוינת, שולל הדבר ממשפחותיהם לטעון לפיצוי כספי, אשר לו הם זכאים באופן טבעי. גם העדר גרסה רשמית של משרד הביטחון המפריכה טענות כי מדובר בהרוגים אשר השתתפו בפעילות עוינת, מונעת מהמשפחה לדרוש את זכויותיה.

חוק רלוונטי נוסף הינו **חוק הנזיקין האזרחיים (אחריות המדינה), התשי"ב-1952**, לפיו נקבע בסעיף 5 לחוק כי: אין המדינה אחראית בנזיקין על מעשה שנעשה על ידי פעולה מלחמתית של צבא הגנה לישראל.

בע"א 5964/92 ג'מאל קאסם בני עודה ואח' נ' מדינת ישראל נקבע כי הירי אינו מהווה פעולה מלחמתית כל עוד לא נשקפה סכנה לכוח של צה"ל. כאשר פעולת הירי הינה "משטרתית" במטרה לתפוס חשודים ולא לשם לחימה בהם, הסיכון שהירי יצר, בנסיבות העניין, הוא סיכון רגיל שדיני הנזיקין הרגילים מטפלים בו כראוי.

בנוסף לפן המוסרי ולחשיבות שלטון החוק, המדינה מחויבת לקיים חקירה ממצה ולמסור את מלוא המידע שברשותה לבני המשפחות ובכך יאפשרו להם לנקוט בצעדים המשפטיים הדרושים כדי לשמור על שמם הטוב ועל זכויות בני המשפחות וזכויות יקיריהם.

הוראות הפתיחה באש

צה"ל נמנע עד כה מלפרסם את הוראות הפתיחה באש בשטחים באופן רשמי. מעדויותיהם של חיילים¹ עולה כי הוראות הפתיחה באש משתנות משיקולים של יחסי ציבור. כך קורה למשל שבזמן ביקורים של אישיים בעלי רמה "לאזור", הוראות הפתיחה באש משתנות ואז לא פותחים באש באופן יזום אלא אחרי אישור קצין בכיר. העובדה ששיקולים זרים מעורבים בהוראות הפתיחה באש הינה חמורה מאוד.

העובדה כי החיילים יכולים לפעול בקרב אוכלוסיה אזרחית חושפת סבירות גבוהה לפגיעה באותם אזרחים.

כמעט רוב המקרים שמאוזכרים בדו"ח התרחשו בשטחים או בקרבת מחסום ועל כן הוראות הפתיחה באש בשטחים מתייחסים גם אליהם. עובדה זו אך מאששת את הטענה בכל אחד מהמקרים שהוצגו כי הירי כלפי האזרחים הערבים נעשה מתוך רשלנות והפקרות של כוחות הביטחון הישראלי שנוהגים כך כלפי אזרחים פלסטינים תושבי השטחים.

עובדות קשות נוספות עולות מדו"ח "בצלם" המעידות כי מאז תחילת האינתיפאדה הנוכחית כמעט ולא נפתחו חקירות מצ"ח הנוגעות למקרים בהם חיילים ירו בניגוד להוראות. עד נובמבר 2001 נפתחו רק 14 חקירות מצ"ח בנוגע לירי בלתי חוקי מתוך עשרות מקרים של ירי בלתי מוצדק, עליהם דווח. גם במקרים בהם היתה חקירת מצ"ח נמצא כי הדרך בה נוהלה החקירה היתה רחוקה מלהיות רצינית ולא יכלה להבטיח תוצאות אמיתיות.

באשר לנוהלים בתוך שטח ישראל, הר שהוראות הפתיחה באש של המשטרה אכן שונו בעקבות אירועי אוקטובר, אלא שהדבר נוגע רק לפיזור הפגנות המוניות. הוראות הפתיחה באש באירועים משטרתיים נותרו ללא שינוי מהותי. הדבר אינו פוטר את המחלקה לחקירות שוטרים לפתוח בחקירה על אירועי וירי שכתוצאה ממנו נפגעים אזרחים.

אזרחים המעורבים בירי אמורים להיחקר והמשטרה אמורה להגיש נגדם כתבי אישום לפי סדר הדין הפלילי.

הביקורת הקשה על צה"ל והמשטרה אינה מותירה ספקות באשר לחובת חקירת כל הנושא הוראות הפתיחה באש ושיטות החקירה במשטרה ובצבא. עשרת המקרים של הריגת אזרחים ערבים מאש צה"ל והמשטרה ושיטות הטיפול באירועים מצביעה על מדיניות מגמתית ולא על טעות נקודתית.

---

¹ על עדויות החיילים ניתן ללמוד מדו"ח בצלם "יד קלה על ההדק", 2002.

מתוך התשובות שנתקבלו עד היום משר הביטחון ניתן ללמוד על ההתעלמות המוחלטת והמכוונת מתופעה זו ואת ההצדקה והגיבוי לנעשה. עצם הסירוב לבדיקת הנושא והשהיית התשובות לשאלות שהוגשו מטעם חברי כנסת שונים מהווה אחריות כשלעצמה.

יחס התקשורת הישראלית לאירועים

יחס התקשורת לאירועים מעלה תמיהות על קשר השתיקה הפוגע בזכות הציבור לדעת אך בעיקר בקורבנות ובבני המשפחות השכולות. רוב המקרים זכו לסיקור שטחי, שלא לדבר על העובדה כי לא כל אמצעי התקשורת מצאו לנכון להתייחס אליהם בכלל. בחלק מהמקרים פורסמה ידיעה המסתמכת על גרסת כוחות הבטחון כלשונה ובני המשפחה, אשר שמעו על מות יקירם באמצעי התקשורת, לא קיבלו את ההזדמנות להגיב לכך.

כמעט בכל המקרים, ובניגוד לכללי האתיקה ולשמירה על עקרון זכות הציבור לדעת נמנעו הכתבים והעורכים בכל אמצעי התקשורת מלפרסם את זהותם של השוטרים והחיילים שהיו מעורבים באירועים. שמותיהם נשמרו במערכות העיתונים בניגוד לכללים אשר מנחים את העורכים והכתבים ברוב האירועים האחרים בהם דואגים העיתונים לפעול לפרסום זהותם של חשודים המעורבים באירועים פחות חמורים.

בחירת האירועים אליהם מתייחס הדוח מעלה את התמונה הבאה :

סומיה זידאן וד"ר מתמוד זחיאקה:

מדובר בשני אירועים יוצאי דופן מבחינת סוג הקורבנות, אשה הנוהגת ברכב ורופא שעבד עד יום מותו במחלקה לטיפול נשימתי בבית חולים שערי צדק.

"מעריב" פרסם ידיעה קטנה בעמודו הראשון, לפיה "צה"ל מתנצל: חיילים במחסומים הרגו בטעות שני ערבים ישראלים". פרטי הידיעה אפילו לא זכו להתפרסם בעמוד השער אלא רק בעמוד 13 בסדר גודל של 200 מילים. הילד הפלסטיני עמיד אבו סיר שנהרג באותו יום לא אוזכר כלל בכתבה.

"ידיעות אחרונות" אף לא טרח לאזכר את ההרג הכפול על השער. ידיעה בנושא הופיעה בעמוד 6. הכותרת "חשש בצה"ל: לחיילים אצבע קלה על ההדק". בכותרת הגג נכתב "צה"ל הרג בטעות שני ערבים ישראלים וילד פלסטינאי בן 7".

בטלויזיה, שני הערוצים פתחו בידיעה על המוות הכפול אך גירסת דובר צה"ל היא שפתחה את המהדורות. חיים יבין הגדיר את הירי על זידאן "עוד מקרה שמעיד על המתח הרב שבו שרויים החיילים".

העתון היחיד שפירסם ידיעה מקיפה בנושא, כולל מידע על אודות שני הקורבנות היה עתון "הארץ".

יש לציין שבן דודו של זחייקה התראיין ב"קול ישראל" וסיפר כיצד עמד מחוץ למכונית וצעק לחיילים "אל תירו, טעינו בדרך". עובדה המדגישה כי בני המשפחות סייעו לתקשורת וניסו להביא מידע על יקיריהם. מצער שהתקשורת עצמה לא עשתה מאמץ מספיק להביא את המידע

לציבור. מענין כיצד היו נוהגים העתונים של המדינה לו היה מדובר ברופא יהודי שעבד באותה מחלקה בה עבד ד"ר זחאיקה.

היתם אבו סמהדאנה :

ההורים שמעו על מותו ברדיו. גרסת דובר צה"ל שודרה ברדיו. הצבא הודיע לבני המשפחה על האירוע כעבור 3 ימים. המנוח היה נכה והתקשה בהליכה, לטענת בני המשפחה הוא לא גם ידע לנהוג על טרקטור. ידיעה קצרה פורסמה במקומון בבאר שבע על האירוע. גם באותה ידיעה אומצה גרסת צה"ל, אך תגובת האב השכול הובאה אף היא.

בסאם אבו סבית :

הידיעה היחידה שפורסמה בתקשורת הישראלית היתה של הכתב יהונתן ליס בעתון הארץ 26.5.2002 (עמד 4א). כותרת הידיעה היתה "שוטרים ירו למוות בבדוי בעת מרדף". בידיעה לא נכתב שמו של הקורבן וצוטטה גירסת המשטרה לפיה היו "בידי הצעיר 22 ק"ג מריחואנה". הכתב כותב עוד "הבחינו הבלשים בצעיר שבידיו שני שקים". זה לא הפריע לו לצטט את טענות השוטרים "במרדף ידה הצעיר אבנים על השוטרים". הוא לא שאל כיצד צעיר שבידיו שני שקים במשקל 22 קילו חשיש יכול גם לידות אבנים על השוטרים.

הידיעה שהיתה מורכבת מ 64 מילים בלבד לא טרחה להתייחס לתגובת בני המשפחה. באותו יום פנה מרכז "מוסאוא" למערכת העתון בדרישה לתקן את הידיעה המעוותת. כעבור יומיים ב 28.5.2002 פירסמה הכתבת עליזה ארבלי ידיעה בה נכתב שמו של הקורבן וכותרתה "מנהיגי הבדדים: למצות את הדין עם הבלשים שירו למוות בצעיר". בתגובת משטרת מחוז ש"י נמסר "השתלשלות המקרה נבדקת בידי צוות חקירה שמונה במחוז. כבר בימים הקרובים יגובשו הממצאים, ומסקנות הבדיקה יועברו לידיעת המשפחה. אם מסקנות הבדיקה יצריכו השעייה או העמדה לדין, הדבר יעשה בשקיפות מלאה".

נאסר אבו אלג'יעאן :

רוב הכיסוי התקשורתי של הירי כלל התייחסות בולטת לנושא "התפרעויות" בעקבות הירי. בכותרות המשנה התייחסו בהבלטה לטענות המשטרה. כולל הבלטת הטענה כי "מדובר בפליטת כדור" ואף טענות של המשטרה כי בידי הבדווים נמצאים "12 אלף כלי נשק לא חוקיים" (מעריב 25.7.03). ללא שהיה קשר בין כלי הנשק הלא חוקיים להריגה.

כתב העתון, שמעון איפרגן התייחס בכתבתו "סביב ביתו של השוטר היורה הוצבה אתמול שמירה של משטרת המחוז הדרומי, כדי למנוע אפשרות שמישהו מבני משפחתו של אבו אלג'יעאן ינסה לפגוע בו". גורמים במשטרה צוטטו אומרים "אנחנו יודעים שגורמים במגזר הבדאוי המקרובים למשפחה יודעים את זהות השוטר, ולכן החלטנו לא לקחת סיכונים, ולשמור על השוטר מכל משמר עד יעבור זעם". טענה זו מוחזרת יותר מפעם באותה ידיעה.

עוד נכתב בידיעה "השוטר עצמו היה אתמול נסער ביותר, ולא הבין כיצד היה מעורב בתקרית שבה הרג אזרח. מדובר בשוטר מצטיין המשרת בפלוגת מובחרת במג"ב, העוסקת בין השאר במניעת כניסתם של שוהים לא חוקיים לישראל מדרום הר חברון. השוטר היורה, בן 23, היה

אחראי עם חבריו לפלוגה למעצרים של כמה מחבלים שעשו את דרכם לביצוע פיגועים בבירת הנגב". כאמור למידע זה לא היה גיבוי עובדתי אלא אמירה סתמית.

עוד נכתב בידיעה כי גורמים במשטרה "מבטיחים כי במידת הצורך הוא יקבל טיפול פסיכולוגי כדי לסייע לו להתגבר על הטראומה שעבר". הכתב שכח מי הקורבן באירוע ולא טרח לשאול האם ילדיו, אשתו ובני משפחתו אל אלג'יעאן יקבלו טיפול פסיכולוגי כלשהוא.

סיכום ומסקנות

מהנתונים המופיעים בדוח עולות מסקנות קשות המעידות על זלזול והתעלמות מוחלטת של הממסד מהמקרים הקשים שהסתיימו בהרג של אזרחים חפים מפשע. ממצאי הדוח מעידים על מדיניות ממסדית שהשלכותיה קשות לגבי האזרחים הערבים

מדיניות זו הינה המשך למדיניות קודמת, שאף לא זכתה לשינוי מאז אירועי אוקטובר, בקשר ליחס המזלזל במעמד של האזרחים הערבים כאזרחים שונים בעלי זכויות שוות במדינה. בחינת האירועים בכלל אנו רואים דמיון רב בהתחמקות אפילו מקצה של אחריות. ביטוי להתנהגות מעין זו של המערכת ניתן לראות בתהליך הקמתה של ועדת אור, אשר הוקמה בקושי רב מה עוד שנעשו נסיונות רבים מצד בכירים במערכת למנוע את הקמתה מלכתחילה. אשר למקרים המובאים בדו"ח זה, הרי שהעובדה כי עד כה לא הוקמה ולו ועדת חקירה אחת, מדברת בעד עצמה.

המקרה של נועם חן הינו דוגמא טובה וזועקת למדיניות המפלה כלפי ההרוגים והפצועים בירי של כוחות הביטחון.

למעשה, ככל שהממשלה מתעלמת מהצורך בחקירה ומיצוי דין עם האשמים, וככל שהיא מסרבת לגבש נוהלי התנהגות ברורים, אשר יהיו מושתתים על שיקולים אובייקטיביים, ישליך הדבר על האימון שהיא אמורה לקבל מהציבור. ממצאי סקר שנעשה על ידי פרופ' אריה רטנר מהחוג לסוציולוגיה באוניברסיטת חיפה במהלך השנים 2002-2000 אך מסייעים בהבנת חומרת המצב:

1. בקרב המשיבים הערבים חלה ירידה בהערכת תפקודה של המשטרה. בעוד ש- 33.4% מהמשיבים הערבים הסכימו בסקר 2000 כי המשטרה פועלת בצורה הוגנת, ירד שיעור זה ל- 21.4% בסקר 2001.

2. בנושא של שוויוניות כלפי כל האזרחים חלה ירידה בתשובות שנתקבלו מצד המשיבים הערבים: בעוד שבסקר 2000 ציינו 21.4% כי הם מסכימים כי משטרת ישראל פועלת בצורה שוויונית, נשחק שיעור זה ל- 14.7% בלבד בסקר 2001 (21.2% בסקר 2002). התוצאות לממצאים אלה הובילו לתוצאות במישור עליונות חוקים אחרים ולקיחת החוק לידיים. 44% מהמשיבים במגזר הערבי חשים כי הציות לחוק אינו נורמה חשובה בקרב המנהיגות הציבורית במדינת ישראל.

ממצאי דוח זה מצביעים על בקיעים בקונצנזוס לגבי הלגיטימיות של מערכת החוק והמשפט, בעיקר בקבוצות ייחודיות (ערבים, חרדים, מתנחלים), אשר ככל שמעמיקות תחושות הקיפוח והאי-צדק בהן כך גדלה מידת התמיכה וההסכמה לפעילות בלתי-חוקית ולקיחת החוק לידיים.